

De Goede Herder in Sint-Oedenrode, een waardevolle monumentale ruimte

De uit 'Rooi' afkomstige bisschop Wilhelmus Marinus Bekkers vernieuwde de kerk en maakte een einde aan een groots programma van nieuwe kerken. 'Een kerkgebouw moet bescheiden zijn', stelde hij vast. Ook de plannen voor de nieuwe kerk van de wijk Eerschot, zijn geboortegrond, zijn herzien. Met 825 plaatsen werd het de laatste grote parochiekerk van de jaren zestig. De Nijmeegse Pieter Dijkema (1920-2010) kreeg van het kerkbestuur de opdracht een 'eenvoudig kerkgebouw' te ontwerpen, 'waar de diep gelovige bevolking op waardige en stijlvolle wijze de eredienst kan vieren'. 'Een sprekend teken in haar omgeving', met beslotenheid en intimiteit. Geen ruimte voor toeschouwers maar 'een ruimte van actieve deelnemers aan de eredienst'. In 1966, kort na de dood van bisschop Bekkers, is de kerk in gebruik genomen.

Het nagenoeg vierkante gebouw ligt met pastorie en parochiezaal aan een ruim plein, ingekaderd door de muren van de kerk en rijen platanen. Het is een hoogst persoonlijk en dus uitzonderlijk gebouw. De vergelijkbare Verrijzeniskerk in Nijmegen is verloren gegaan, daarom alleen al moet dit imposante juweel worden gekoesterd. Dijkema verwerkte ideeën en verhoudingen van de Bossche School en was gefascineerd door de relatie tussen binnen en buiten, *Innen und Aussen*, waarop hij in 1960 promoveerde. Dat blijkt hier uit de zorgvuldige vormgeving van plein en kerk, de wijze waarop bestrating, beplanting en de massa's van de gebouwen op elkaar zijn afgestemd. Ook de vrijstaande campanile, vier ranke betonnen stijlen met een klokkenhuis, speelt een rol als ruimtelijk accent. Het vraagt even tijd, maar dan is het voor de liefhebber een feest van maten en verhoudingen, een ruimte waar je je prettig voelt. De stedenbouwkundige opzet zien we terug in de verhouding van kerk en pastorie, maar nog sterker in het interieur. Drie amfitheaters, zangkoor, Mariakapel en dooptuin gerangschikt rondom een vrije ruimte met het liturgisch centrum.

De kerk is een ruim vierkant met donker geschilderde bakstenen muren, die met een omlopende glasstrook en een brede overstekende daklijst worden afgesloten. Acht portaalspanten dragen het dak. In dat vierkant heeft Dijkema als het ware drie amfitheaters en een absis geschoven, ze zijn herkenbaar aan iets hogere muren in genuanceerde handvormsteen. Hier vinden we ook een samengesteld kruis op de gevel. De twee ingangsportalen zijn in licht beton uitgevoerd. Alle verhoudingen worden bepaald door de leer van het plastische getal van Dom. Hans van der Laan. Een hoeksteen bij de absis herinnert aan de oecumenische sponsoractie 'Twee huizen voor een Heer', waarbij geld is ingezameld voor een protestantse en een katholieke kerk, respectievelijk in Son en Sint-Oedenrode.

Het binnengaan is een verrassing. Van licht naar donker gaat het, van profaan naar sacraal. Een intieme, serene ruimte van allure, met mystieke schemering. Kaarsen en lamplicht scheppen sfeer, begrenzen de ruimte, richten de blik op het liturgisch centrum. Alles doordacht en in hiërarchische verhoudingen gecomponeerd. Typisch voor het Tweede Vaticaanse Concilie, de gelovigen samen rond het altaar in actieve deelname. De oplopende banken zijn gericht op de middenruimte, als het ware een plein met het liturgisch centrum. Ook hier is ruimte, je kunt er bewegen en je gedachten en blikken laten dwalen. De muren van betonsteen en baksteen, de vloeren in gewassen grindbeton. In de lateien en balustrades is de bekisting nog zichtbaar. Boven dat alles zweeft een plafond van roodbruine schroten. De schemerige sfeer wordt versterkt door het donkere hout van de banken en de beperkte lichtval. In het immense plafond bevindt zich alleen een ronde lichtschacht met een kaarsenkroon, waarin twaalf kaarsen het Hemels Jeruzalem symboliseren.

Het liturgisch centrum heeft veel ruimte. In de ogen van de ontwerper een weg van licht, die leidt van doopsel tot verrijzenis. Hier vinden we de doopvont met een omheining, een tuin van lage banken. Ernaast de gedenksteen, waar afscheid wordt genomen van de overledenen. Het altaar van tufsteen en basaltlava heeft een vrijstaand sacramentshuis, binnen een omheining van vijf tafels waaraan de gelovigen kunnen delen in het sacrament. Dan is er de ambo met vier lampen, die de vier evangelisten symboliseren. Kaarsen en lampen leiden naar de rechthoekige absis, de muren beschilderd in diep donkerblauw. Ze verbeelden de woorden van het Rorate Coeli, dauwt hemelen van omhoog. Jan van Eijk schilderde in 1966 een indringende Majestas Domini. In 1993 plaatste men hier een steen met ingegraveerde voorstelling van de goede herder door Niel Steenbergen. Beelden zijn er amper. De kruiswegstaties bestaan uit litho's van Harrie Sterk (1964). In de Mariakapel onder het zangkoor staat een Mariabeeld van zuster Christophora Janssen (1995). Het orgel is van Vierdag (1968-1969). In de muren plaatste men twaalf apostelstenen. Hier hangen nu wandkleden naar ontwerp van Dijkema, in de liturgische kleuren paars, groen, rood en wit.

Pieter Dijkema was gefascineerd door het boek *Christus' oudste gewaad* van Frits van der Meer, een celebratie van de oudchristelijke gemeenschap tussen God en de mensen. In deze kerk wilde hij dat ideaal laten herleven, vernieuwd in de geest van Vaticanum II. Dijkema contrasteert binnen en buiten in zijn beschrijving van het ontwerp. Het buiten van het Brabantse land 'waarin God, in de natuur en dus ook in de mensen, vaak in weelde en schittering, zich meedeelt en waagt, zich schenkt en schikt' wordt aangevuld door het binnen. Het binnen 'waar eerder lijkt te worden gezwegen.' Het is juist daar, waar 'op terughoudende wijze, de Heer als de Onafbeeldbare is afgebeeld, en van waaruit Hij, ons mensen, wel is waar woordloos, geheimvol lijkt toe te willen spreken.' Een gebouw met een missie, maar ook het einde van een tijdperk.

Dat betekent dat bij een herbestemming het alleen mogelijk is uit te gaan van het ruimtelijke karakter van dit gebouw. Alle onderdelen zijn op elkaar afgestemd. Natuurlijk is functie die gebruik maakt van de ruimte binnen en de ruimte buiten de beste oplossing. De tweede beste is die oplossing waarbij de hoofdelementen worden gerespecteerd. Dat is in mijn ogen in elk geval de liturgische hoofdas met hoogaltaar en absis, waarbij de eenvoudige maar markante meubels, de ommuring en de schildering natuurlijk behouden moet blijven. Ook bij inbouw van woningen moeten plafond en wandtapijten tezamen met absis en altaar als richtinggevende elementen in elk geval behouden blijven!